

Jak naložit s fakty a s Lichtenštejn

26. července 1938 zemřel na zámku ve Valticích panující kníže František I. z Lichtenštejna. Hned o den později se v dochovaném československém vládním dokumentu píše: „Diplomatický protokol dovoluje si navrhnouti panu ministru zahraničních věcí, aby doporučil panu prezidentu republiky zaslati soustranný telegram knížeti Františku Josefu I., podepsaný panem prezidentem. K tomu návrhu vede protokol jednak fakt, že poslední oficiální akt presidenta republiky Československé vůči Liechtensteinskému knížeti, potvrzení notifikace o převzetí knížectví knížetem Františkem I., bylo podepsáno vlastnoručně panem prezidentem, jednak fakt, že nepochybně dojde v nejbližší době k formálnímu uznání knížectví Liechtensteinského republikou Československou.“

V dalších řádcích pak úředníci diplomatického protokolu navrhuji, aby šlo Československo ve svém gestu ještě dál: „Pokud se prezident Edvard Beneš nechá na pohřbu knížete zastupovat osobně, „formální uznání Liechtensteinska“ bude již tímto „anticipováno“.

A tak se i stalo. Edvard Beneš se zastupovat nechal a ve zprávě ministerstva zahraničních věcí určené Kanceláři prezidenta republiky se 29. října 1938 píše:

„Na pohřbu knížete Františka I. z Lichtenšteinu, jenž se konal dne 29. července 1938, zastupoval pana presidenta republiky zemský president moravoslezský Jan Černý, jemuž byl přidělen zástupce přednosty diplomatického protokolu ministerstva zahraničních věcí odborový rada Dr. Vladimír Víšek. Jménem presidenta byl věnován při pohřbu věnec s hedvábnou stuhou a s nápisem „Le Président de la République Tchecoslovaque“. Tento věnec zakoupil odborový rada Dr. Vladimír Víšek za částku Kč 1.250.–“

Československo tímto gestem opravdu „anticipovalo“ uznání Lichtenštejska a na věnci nešetřilo. Jeho cena odpovídala desetinně měsíčního platu tehdejšího úředníka. A jak jsme ukázali v minulém dílu tohoto seriálu, jenž vyšel zde v Deníku v sobotu 31. října, prezident Beneš zaslal novému vládnoucímu knížeti Františku Josefovi II., otci Hanse Adama II., osobní blahopřejný telegram k usednutí na trůn.

Přesto jsou někteří lidé v dnešní České republice ochotní tvrdit, že Lichtenštejské knížectví vlastně není a nikdy nebylo suverénním státem, a že je Československo neuznávalo už před válkou. Tyto úhybné manévry přicházejí většinou ve chvíli, kdy ve sporu mezi knížecí nadací a českým státem docházejí argumenty. Argumenty proti tvrzení lichtenštejské strany, že poválečná okupace lichtenštejského majetku v Československu nemá precedens: nelze ji srovnávat s žádnými restitučními kauzami, ať už se jmenují Kinský nebo Novák, neboť v případě knížete byl zabrán majetek hlavy cizího, a navíc neutrálního státu.

Ústavní soudce: důkazů raději více, než méně

Spor, o němž je všeobecně známo, že se nyní vede již na všech myslitelných úrovních od okresní až po mezinárodní, má několik základních rysů. České soudnictví nepřijímá takřka žádné důkazy předložené Lichtenštejn (viz první díl tohoto seriálu, který vyšel v Deníku 24. října) a odmítá se zabývat historickými okolnostmi celého příběhu. Neboli: je prý jedno, jak to všechno tehdy bylo, protože formální důvody (podle výkladu českých úřadů) dnes umožňují říct NE.

Tímto postupem ovšem české úřady přímo protirečí vůli svého vlastního státu, který se prostřednictvím restitucí a rehabilitací obětí poválečných křivd snaží (či snažil) naplnit alespoň část spravedlnosti. Případ zabavení majetku lichtenštejským občanům v Československu, a mezi nimi i majetku knížete, sice nespadá do oblasti restitucí, ale je příkladem kauzy, která má počátek v nedávné minulosti. V minulosti, kterou odmítneme-li zkoumat, odmítneme i možnost upřímně se orientovat v nedořešené současnosti.

Je zřejmé, že jakýkoli právní případ, vyžadující zhodnocení historických důkazů a faktů, klade na soudce i advokáty těžké břemeno. Bývalý významný ústavní soudce JUDr. PhDr. Stanislav Balík o tom dokonce napsal článek. Jmenuje se „K problematice dokazování a hodnocení důkazů ve věcech restitučních.“ I když se Lichtenštejni nedomáhají „restitucí“, zmíněná úvaha se přesně hodí i na tento spor:

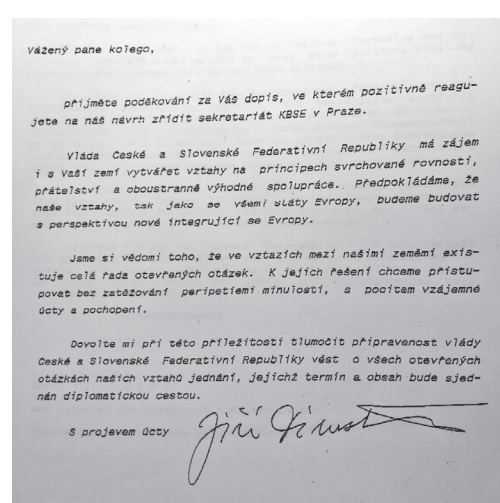
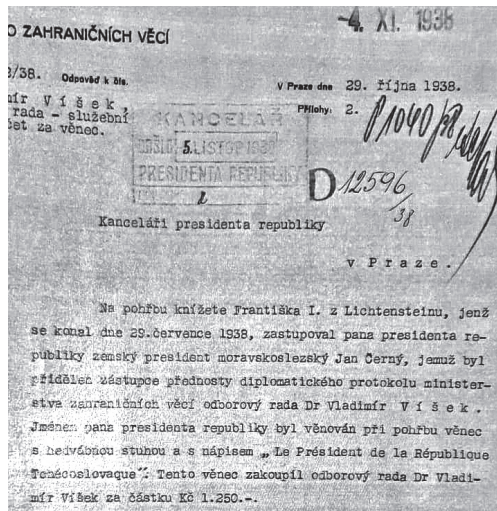
„Ve vztahu k minulosti má historik nepochybně výhodu, poněvadž bádání o dějinách je každodenním chlebem. Soudce, advokát a právník přicházejí pracovně do styku s historií občasně,“ píše Stanislav Balík. „Historik má další nesmírnou výhodu v tom, že při práci není svázán procesními omezeními, důkazním břemenem, koncentrací řízení, překážkou *rei iudicatae*, lhůtami pro obnovu řízení a dalšími formalismy. V restituční či rehabilitační věci přitom soudce, advokát a právník chtě nechtě hledají odpovědi na obdobný typ otázek, na jaké odpovídají historikové vybavení dovednostmi historického

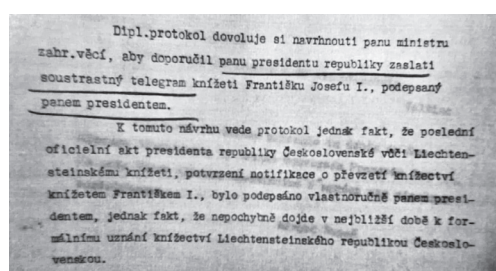
Labyrint u lichtenštejského zámku v korutanském Roseggu

Kopule kostela v Poštorné, jehož výstavbu financoval kníže Jan II. z Lichtenštejna

Podlaha z dílny Michaela Thoneta v Městském paláci Lichtenštejnů ve Vídni

řemesla a pochopitelně i s předkládanou hlubší znalostí širších historických souvislostí.“

Tuto pasáž pak bývalý ústavní soudce uzavírá: „Soudce či advokát, který řeší restituční věc, by se měli stát historiky *ad hoc* s ambicí dosáhnout výsledku v podobě rozhodnutí, které by obstálo i jako studie pro odborný historický časopis... Za takové situace by (soudce) neměl ukvapeně zamítnout důkazní návrhy, neboť takový postup svádí k aprioristickému přístupu při hodnocení důkazů...“

Ústavní soud České republiky se k obdobné problematice ostatně vyjádřil v roce 2013 v jednom ze svých náleznů: „K restitučním věcem je třeba přistupovat s přihlédnutím k tomu, že těm, kteří restituují, byla v minulosti způsobena celá řada křivd, včetně oněch majetkových.“ Neboli, **slavy bývalého ústavního soudce Stanislava Balíka, v kauzách, kde hrají roli historické křivdy, „by mělo provádění dokazování provázet pravidlo raději více než méně, a to i bez ohledu na to, že se tím řízení třeba může prodloužit“.**

Balíkova slova z článku ostatně podporuje i Ústavní soud, jenž 11. 3. 2008 uvedl: „**Nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech a jež mohou být značně komplikované a netypické.** To však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení sporu, jakkoliv se to může jevit skutkově i právně značně složitě.“

Postupy českých soudů v posledních pěti letech jsou v lichtenštejské kauze – přinejmenším v nakládání s důkazy – přesně opačné.

Slib Jiřího Dienstbiera se neztratil

„Vážený pane kolego, vláda České a Slovenské Federativní Republiky má zájem i s Vaší zemí vytvářet vztahy na principech surchované rovnosti, přátelství a oboustranně výhodné spolupráce. Předpokládáme, že naše vztahy, tak jako se všemi státy Evropy, budeme budovat s perspektivou nové integrující se Evropy.“

Jsmo si vědomi toho, že ve vztazích mezi našimi zeměmi existuje celá řada otevřených otázek... Dovolte mi při této příležitosti tlumočit připravenost vlády České a Slovenské Federativní Republiky vést o všech otevřených otázkách našich vztahů jednání, jejichž termín a obsah bude sjednán diplomatickou cestou.“

Tato slova píše 7. listopadu 1990 ministr zahraničních věcí Jiří Dienstbier premiérovi Lichtenštejského knížectví. Jeho slib – slib českého státu – se ovšem nikdy nenaplnil. Jak čas šel, česká strana tvrdila, že žádné otevřené otázky nejsou, mluvit není o čem a že za český stát nikdo žádná jednání neslibil.

Tím se na scénu dostávají opět historici. Jednak ti, co byli nebo jsou členy společné česko-lichtenštejské komise historiků, anebo ti, co bádají nezávisle, mimo tuto mezivládní iniciativu; třeba i publicisté. Zajímavých svazků nebo textů vznikla řada, přičemž pro spor podstatné jsou jeden závěr a jedno doporučení:

Závěr: České právní i politické prostředí si již v letech 1945–1948 uvědomovalo nelegálnost zabrání majetku rodu Lichtenštejnů na základě

Benešových dekretů z hlediska mezinárodního práva. Kromě toho, že byl zabrán majetek cizího suveréna, hlavy státu, jehož majetek je chráněn výsadami a imunitami podle mezinárodního práva, se tak stalo bez poskytnutí jakékoliv náhrady. Navíc, aby se tak mohlo stát, byl kníže jako hlava neutrálního Lichtenštejského knížectví prohlášen československými orgány za Němce. Soudní přezkum nelegálního zaboru lichtenštejského majetku byl účelově exekutivními orgány protahován, aby ho mohla provést již komunisty ovládaná justice (v roce 1951).

Doporučení: oba státy by měly spor vyřešit mimosoudní, diplomatickou cestou, neboť kauza je tak složitá, že jí těžko vyřešit soudně, a tedy binárně: ano – ne.

Jenže vztah mezi historiografií a soudní mocí v kauze Lichtenštejnů nefunguje. Kdybychom parafrázovali slova někdejšího ústavního soudce Balíka, dosavadní rozsudky by na odbornou historickou studii nevydaly a důkazů se zkoumá spíš pomálu. A ono doporučení? České úřady se zatím chtějí soudit. Vyhrát! Ne jednat.

Nejlepší je dohoda z principu

„Česku by nejvíce prospěla rychlá dohoda s knížecím rodem,“ napsal letos v září známý český komentátor z Aktuálně.cz David Klimeš. Ne, že by stál dlouhodobě na straně Lichtenštejnů, ale začal se prý bát, že Česko soudy na mezinárodní úrovni prohraje a přijde o půlku Moravy:

„I když poválečný československý režim byl velmi zručný v zabavování majetku, v případě knížat pokazil, co mohl. Majetek jim byl zabaven kuůli tomu, že jsou Němci. Jenže to stojí na vodě, když se bavíme o knížecím rodu nezávislého státu. České soudy argumentovaly tím, že je obecně známo, že to jsou Němci jak poleno, ale neměly pro to žádné důkazy... Za Němce je oprávněno vydávat nelze a už před únorem 1948 o zákonnosti vyulastnění měly soudy pochyby.“

Pro pochopení pozice Lichtenštejnů cituje David Klimeš historika Václava Horčíčku, který se rodem dlouhodobě zabývá: „**Například Švýcaři německého jazyka byli odškodněni za konfiskace už mezistátní smlouvou z roku 1949. To samé se dohodlo s Rakouskem v roce 1974... Jen na Lichtenštejn nikdy nedošlo.**“

Podle Davida Klimeše bylo již v roce 1989 jasné, že „tohle je kauza, která se rozhodně ve velkém vrátí, a pokud se nevyřeší mezi Prahou a Vaduzem, bude mezinárodní.“ Praha měla podle Klimeše dost času „zaujmout nějakou smysluplnou pozici a jít na dohodu“. Tím spíš, když k „této možnosti přispěla i ofenziva šarmu knížat a navázání diplomatických styků před deseti lety“.

K tomu lze dodat – pro úplné pochopení rodu Lichtenštejnů – již jen jedině: Hans Adam II. vždycky tvrdil, že se nechce soudit. Chtěl především spravedlnost. Diplomatická jednání, od nichž očekával řešení výhodná pro obě strany; win-win. Ne půlku Moravy. Ostatně, tu jeho předci nikdy nevlástli.